

A közvetítés jogelmélete: a mediáció folyamata és alapelvei

Közvetítésről akkor beszélhetünk, amikor a viszályban álló felek egy értéksemleges, külső szakember segítségével kívánják megtalálni a nehézségükre a megoldást, és beindítani közöttük a párbeszédet. A közvetítő tartja kézben ezután a folyamat egészét, miközben a felek elsősorban a kérdéskör és a tartalmi mondanivaló szolgáltatásával veszik ki részüket a közvetítésből. A közvetítői eljárást arra tervezték, hogy egy viszályból lehetőleg annak építő és előremutató oldalát ragadja meg és nagyítsa föl, a romboló hatásokat pedig kezelje, azáltal, hogy halványítja, föloldja, vagy meghaladja őket. A párbeszéd hidat épít az emberek között, a közvetítés pedig megteremti a hídépítés föltételeit és környezetét. A közvetítés azonban előbb-utóbb kiüresedik, amennyiben nem az *erkölcs* közegében zajlik. A felek részvételére a közvetítésben alapvetően ugyanazon szabályok, tanácsok és előírások vonatkoznak, számukra ugyanazon értékek tételeződnek, mint helytállásukra az általános értelemben vett egyéni vagy közösségi *párbeszéd* során. A párbeszéd és a közvetítés szabályainak betartása fontos, hiszen az alakiságok nemcsak hogy visszahatnak a tartalomra és az eredményre, de döntő módon meg is határozzák azt.^[1]

I. A KÖZVETÍTÉS ALAPELVEI

A résztvevő felek benyomása remélhetőleg mindvégig az lesz a közvetítés során, hogy itt egy kötetlen, alakítható és meglehetősen rugalmas folyamatból veszik ki tevékenyen a részüket, és emiatt teljesen rendben van, bárhogyan is viselkednek. A közvetítő számára a hivatása mégis egy nagyon is alaposan átgondolt, összeállított és rendszerezett, szakmai alapokon álló eljárás, amelynek fortélyait, szabályait és részben erkölcsi előírásait képzésen és továbbképzésen, valamint személyes vezetések során sajátítja el. Természetesen, minél kevésbé érzik a felek a rendszerezettséget, a közvetítés annál jobban elláthatja a föladatát. A résztvevő felekre vonatkozó legfontosabb alapelvek a közvetítés során az önkéntesség, az egyenrangúság, a személyes jelenlét, a titoktartás és a jövőre irányultság elvei, valamint az átcsábítás tilalma. A közvetítőre pedig ezek nagy részén kívül még a függetlenség, a pártatlanság és a semlegesség elve is vonatkozik.

[1] Alakiság és tartalom kölcsönös összefüggésére Lovas Zsuzsanna és Herczog Mária is nyomatékosan figyelmeztet közös könyvük egyik tanulmányában. (Lovas – Herczog, 1999, 53.)

1. Az önkéntesség elve

A résztvevő felek mindig teljes és korlátlan felelősséget vállalnak önmagukért és a döntésükért, ennek megfelelően *önkéntesen* és szabad akaratukból kifelőleg, megtartva „önrendelkezési jogukat”, vesznek részt a közvetítésben.^[2] Sőt, olyannyira önkéntesen lesznek résztvevővé, hogy az ügyükben eljáró bíró nem is kezdeményezheti a közvetítést, még ha adott esetben talán megfelelő vizálykezelési módszernek találná is. Általában először az egyik fél lép közvetlen kapcsolatba a közvetítővel, ő keresi föl. Még kedvezőbb azonban, ha a többi fél is hasonlóképpen fölveszi a kapcsolatot a közvetítővel, hiszen nem mindig szerencsés, ha az egyik fél megkeresése nyomán a közvetítőre hárul a szerep, hogy a másik felet megkeresse: néha ez akár gyanússá is teheti a személyt és az elkötelezettségét az ekképpen fölkeresett és meghívott fél szemében. A gyanakvást tehát el kell oszlatni. Az önkéntes beleegyezés vizsgálata egyébként elsősorban is a közvetítő föladata, bár erre korlátozottak az eszközei, csak a benyomásaira támaszkodhatnak, illetve arra, ha az önkéntesség hiánya valamilyen módon a tudomására jut. Kétszeres önkéntességről van itt szó, hiszen mindkét fél saját elhatározására szükség van. Minden félnek egyként akarnia kell a közvetítést mint eljárást, majd minden egyes félnek cselekvő, teremtő, alkotó és tevékeny módon kell részt vennie a folyamatban, hogy az eljárás nyomán és segítségével végül egy mindnyájuk számára megfelelő eredményre jussanak. A *kötelezővé* tett közvetítés némileg ellentétes maga a közvetítés eszményével; jellemzően mégis akkor kerül rá sor, amikor például szerződésben kikötötték; ha a családjogban a gyermek érdeke így kívánja; illetve némely országban amikor a polgári jogi perben a pertárgy értéke nem halad meg egy meghatározott összeget.

2. A résztvevő felek egyenrangúságának elve

A párbeszédben és a közvetítésben résztvevő felek *egyenrangúsága* tekintetében, vagyis a hatalom birtoklásának mértékében mindössze kis eltérés megengedett csak, máskülönben az eset nem igazán alkalmas közvetítésre, ami ugyebár megközelítőleg egyenlő felek beszélgetése kell, hogy legyen.^[3] A jelentős erőeltolódás vagy erőfölény esetén vagy más vizálykezelési eljárás kell választani, vagy mindent meg kell tenni az erőfölény kiegyensúlyozásának érdekében. Ennek módja lehet az erősebb fél visszafogása, vagy a gyöngébb, kiszolgáltatottabb fél fölemelése, segítése és támogatása.^[4] Amíg a kiinduláskor aligha tekinthető kiegyenlítettnek a felek viszonya egymáshoz, a közvetítés

[2] Képletes értelemben Somfai Balázs hozza be az önrendelkezési jog párhuzamát. (Somfai, 2009, 11.)

[3] Az egyenrangúság kérdéskörében mélyednek el az általunk szerkesztett kötet tanulmányai. (Nagypál – Blocksome – Šajda, 2005.)

[4] Jelentős erőfölény esetén Csécsei Roland szerint ellenjavallt a közvetítés. (Csécsei, 2003, 73.)

azért mégis egyfajta egyensúlyteremtést céloz meg, mégpedig a szükségletek egyensúlyának megvalósítását. Azáltal érheti ezt el, hogy az egyenlő elbánás alkalmazásával a célkitűzései között egyfajta semleges és egyenrangú általános „játéktér”, párbeszédese közeg kialakítása szerepel a legelső helyen.^[5] Érdekes összefüggése lehet a bíróság előtt folyó pernek és a közvetítésnek, hogy egy tágabb társadalmi viszályban (konfliktusban) és szélsőséges esetben éppen egy nyertes bírósági ügy teremthet további tárgyalási alapot egy jövőben elkezdődött közvetítéshez, amennyiben ugyanis tekintélyt teremt, és segít az eredeti egyenlőtlenlégek kiegyensúlyozásában.^[6]

Az egyenrangúság elve más és más módon jelenik meg az egyes *jogágakban*. A *munkajogi* közvetítésben például az egyéni viták esetén nem beszélhetünk a felek mellérendeltségéről, hiszen általában munkáltató és munkavállaló kapcsolatáról van szó, vagyis a személyügyi és személyzeti viszonyok rendszerében megvalósuló alá- és fölérendeltségi viszonyról. Amennyiben azonban a feleket sikerül ráébreszteni a kölcsönös függőségi helyzetükre, illetve egymásra utaltságukra, és ezt sikerül is velük beláttatni és elismertetni, sőt erre esetleg még rá is lehet erősíteni, akkor a megbomlott viszonylagos egyensúlyt újra vissza lehet állítani.^[7] A *fogyasztóvédelmi jogi* közvetítés esetén is a felek egyensúlytalan helyzete az alap, amely ellensúlyozásra szorul. Ennek a kiegyenlítése azonban már ama rendelkezéssel elkezdődik, hogy a gazdálkodó szervezet nemcsak egyszerű, hanem egyenesen fokozott együttműködésre van kötelezve a fogyasztóval. Az *egészségügyi jogi* közvetítés esetén is egyfajta szerkezeti egyensúlytalanság áll fenn a felek között, hiszen az egyik fél magánszemély, a másik pedig általában egy intézmény, és ráadásul a magánszemély bizonyos értelemben kiszolgáltatott az intézménynek, hiszen az egészsége, végső esetben pedig akár az élete is függhet az ellátó szervezettől. A szerkezeti egyenlőtlenlégük méltányossági következménye az is, hogy a megegyezésük esetén az egészségügyi szolgáltató viseli a közvetítói eljárás teljes költségét. A *családjogi* közvetítés során a közvetítőnek az erejéhez mérten gondoskodnia kell arról, hogy a felek közötti egyensúly minél inkább fennmaradjon, sőt erősödjék. Ezt pedig azáltal érheti el, hogy mindig egy kicsit éppen ama szülőt erősíti, amelyik jobban képviseli a gyermek kifejezett érdekeit.^[8]

Végül, noha a *büntetőjogi* közvetítés tárgyalásakor többen hangsúlyozzák a résztvevő felek döntő jelentőségű mellérendeltségét és egyenrangúságát, ez azonban az esetek túlnyomó többségében erősen kérdéses a közöttük lévő kapcsolat jellege miatt: itt tudniillik egy bűncselekmény elkövetője áll szem-

[5] Geoffrey J. Favaloro csak egy álomnak tartja a semlegességet. (Favaloro, 2001, 149.)

[6] E meglehetősen sajátos, tágabb összefüggésrendszerre Ujlaky András hívja föl a figyelmet, Fellegi Borbálának írott válaszában. (Ujlaky, 2005).

[7] Rúzs Molnár Krisztina beszél növekvő kölcsönös függőségről az írásában. (Rúzs Molnár, 2007, 163-164.)

[8] Geoffrey J. Favaloro ekképpen látja megvalósíthatóknak, elérhetőnek a semlegesség eszményét. (Favaloro, 1998, 107.)

ben ugyanazon bűncselekmény áldozatával.^[9] Egészen kivételes esetben mégis elképzelhető, hogy büntetőjogi közvetítés esetén is mellérendelt és egyenrangú felek állnak szemben egymással a találkozásukkor és a fölépülő párbeszéd során. Mégpedig akkor, amikor kölcsönösen, egymás ellen elkövetett bűncselekményekről van szó a közvetítéskor – például a kölcsönös rágalalmazási, becsületsértési vagy éppen könnyű testi sértéses tényállásoknál –, ekkor tudniillik a tettes egyben áldozat is, és az áldozat egyszersmind tettes.^[10] Szintén némileg hasonló kivételt jelenthet, amennyiben a közlekedési bűncselekmény során maga az elkövető is megsérül, mert ekkor bizonyos értelemben inkább két áldozat közötti párbeszéddel állunk szemben. A viszonyuk tehát erősen féloldalas és nem teljesen, csak viszonylagosan mellérendelt; bár azon értelemben nyilván egyenjogúak, hogy csak együttesen, közös megegyezéssel juthatnak el az írásos megállapodásig.^[11] Például abban is megmutatkozik a féloldalasságuk, hogy noha a többi közvetítői eljárás során fölmerült költségeket a felek főszabály szerint és általában megosztva, ráadásul egyenlő arányban viselik, a büntetőjogi közvetítésnél e kiadások nem minősülnek bűnügyi költségnek, ezért azokat esetleges eltérő megállapodás hiányában a terhelt viseli.^[12] Annyiban tehát mindenképpen egyenlőtlen és féloldalas a felek helyzete a büntetőjogi közvetítés során, hogy a találkozásuk középpontjában az egyikük meghatározott bűnös tette áll, amelyet főszabályként éppen a másik fél ellen követett el, és amelyet a jelenlegi büntetőjog bűncselekménynek minősít. A másik fél esetleges más alkalmakkor és talán mások ellen elkövetett bűnei föltétlenül kívül esnek kibontakozó párbeszédük érdeklődési körén, legföljebb az áldozat vagy sértett hozzáállásában, megbocsátási hajlandóságában, inkább megértésre hajló magatartásában érhetők tetten, és ott játszhatnak szerepet.

A résztvevő felek tehát lehetőség szerint ne legyenek a másikkal alárendeltek vagy általa bántalmazottak; bár igény esetén efféle nehézségekre is vannak ma már szakosodott közvetítők, akik különlegesen ilyen esetekre kifejlesztett technikákkal dolgoznak. Még kirívóbb az egyenlőtlenesség, amennyiben a tettes is és az áldozat is *fegyveres szerv* tagjai, hiszen ekkor még a *függelmi* viszonyaik is bonyolultabbá tehetik a kapcsolatukat, akár azáltal, hogy ráerősítenek az egyenlőtleneségre, akár pedig azzal, hogy ellenjátszanak annak. Mégis, főszabály szerint ekkor is lehetséges a közvetítés, kivételt csak azon eset jelent, ha a vagyon elleni bűncselekményt az állományban lévő személy éppen a fegyveres szerv ellen követte el, hiszen ekkor az egyezkedés összeegyeztethetetlen volna a

[9] Schweighardt Zsanett is kiemeli a közvetítési eljárás szakaszainak fölsorolásakor a felek mellérendeltségét. (Schweighardt, 2007, 109.)

[10] Iványi Klára itt a Törzs Edit által kiválóan összeállított ítélezési áttekintésből szemezget. (Iványi, 2008, 57.)

[11] Molnár Bernadett ismerteti Kerezsi Klára véleményét a felek mellérendeltségének hiányosságairól. (Molnár, 2005, 31.)

[12] A közvetítés során fölmerült költségek viselésének módjáról a büntetőügyi közvetítői törvény (Bktv.) rendelkezik részletesen: 2006. évi CXXIII. törvény a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről (Bktv.). 17. §. (1) In: <http://www.complex.hu/kzldat/t0600123.htm/t0600123.htm> (a kutatás ideje: 2011. április 18.).

szolgálati viszonyok szellemével. Továbbá, a jövőhatály tekintetében az is bizonyos, hogy a közvetítésben kiérlelt megállapodás teljesítése után a két fél újra egyenrangú tagja lesz a társadalomnak, hiszen ilyen esetben nincs büntetett előélet, megbélyegzés, sem pedig tekintélyvesztés.

3. A személyes jelenlét elve

A fősabály szerint a felek *együttes személyes jelenlétére* van szükség a folyamatban mindvégig, hiszen kizárólag ekkor éri el a közvetítés mindazon üdvös hatások teljességét, amelyeket az eljárásnak tulajdoníthatunk. Akár arra is teret kell engedni a felek számára, hogy időről időre közvetlen megbeszéléseket folytassanak egymással a közvetítő segítségével nélkül, hátha időközben már megindult vagy újraindult közöttük a hiteles párbeszéd. A hiányzó, jelen nem lévő félből nem szabad bűnbakot csinálni, vele szemben is felelősen és méltányosan kell eljárni. Mégis, bizonyos esetekben kivételképpen elképzelhető lehet, sőt néha bizony szükséges is, hogy a felek *ne találkozzanak* egymással közvetlenül. Ennek oka lehet például, hogy az egyik résztvevő retteg a találkozástól a másik féltől; illetve ha a közvetítő megítélése szerint a találkozás az egyik felet közvetlen testi vagy érzelmi veszélynek tenné ki, például párkapcsolaton belüli erőszak esetén.^[13] Az egyik módszer szerint ilyenkor egy hasonló bűncselekmény áldozatával találkozik az elkövető. Ez esetben természetesen a közvetítés sokat veszít a teljességéből, és valamelyik előnye egyoldalúan domborodik ki. Ilyen esetekben tűnik célszerűnek a *különbeszélgetések (caucus)* módszere: a közvetítő külön-külön találkozik a felekkel, néha egyenesen külön napon vagy más-más időpontban is, és úgy folytat velük négy szemközti megbeszéléseket.^[14] Sétálónak vagy ingázónak is nevezik az eljárást, mert a közvetítő mintegy ideoda vándorol a két fél között, hol képletesen, hol valóságosan, mindig megfelelő módon beszámolva a másik félnek a vonatkozó és őt is érintő fejleményekről. Hasonló ok lehet a különbeszélgetésre, amennyiben az egyik fél olyan sajátos tájékoztatással kíván szolgálni a közvetítő számára, amelyet valamilyen okból nem akar egyszerre megosztani a másik féltel is. A nyilvánvaló hátrány ez esetben – amellett, hogy a legjobb pillanatok megragadás nélkül múlhatnak el –, hogy a párbeszéd közvetett előmozdítását e módszer nem irányozza elő, pusztán a szűk értelemben vett viszály közvetlen megoldását.^[15] Még a *távbeszélés*, telefonos közvetítésnél is elvontabbá teszi a közvetítés személyes jellegét a *világhálón*, interneten keresztül zajló számítógépes közvetítés. Ekkor nemhogy a felek nem találkoznak egymással szemtől szembe, de voltaképpen a közve-

[13] Kuszting Gábor igyekszik számba venni a közvetítés során fölmerülhető gyakorlati nehézségeket, például a közvetlen veszélyokozás esetét. (Kuszting, 2009, 43–44.)

[14] A különbeszélgetést többek között különtárgyalásnak, különülésnek és pendliző közvetítésnek is nevezik a szakirodalomban.

[15] Szakál Róbert címe nyomán azért túlzás volna ezt közvetett közvetítésnek nevezni. (Szakál, 2009, 23.)

títo sem ismerkedik meg a felekkel, kizárólag az írott szövegeiken keresztül.^[16] Szintén sajátos lehetőség a *fogyasztóvédelmi* jogi közvetítés területén az eljárás írásbeli lefolytatása, amikor a meghallgatást a békéltető testület teljesen mellőzi; erre természetesen a békéltetés vegyes, vagyis részben választottbíróági jellege miatt van lehetőség. A közvetítés *fölvétele*, rögzítése kamerával vagy fölvevővel, illetve a továbbközvetítése nem szerencsés, mert ilyenkor – akarva, akaratlanul – kibővül a „jelenlévők” köre, és a folyamat sokat veszít meghitt, bizalmas jellegéből; márpedig amennyiben a résztvevők szerepeket kezdenek játszani valamiféle külső szemlélő felé, akkor ez a melegágya és a táptalaja lehet az ilyenkor szokásos emberi játszmák elharapódzásának.

4. A titoktartás elve

A *bizalom* helyreállítása általában három lépcsőben történik: a közvetítő először is igyekszik megnyerni a felek bizalmát, és ez remélhetőleg hamarosan sikerül is neki, hiszen maguk a felek is minél előbb be akarják tölteni a keletkezett bizalmi űrt.^[17] Ezután, az immáron megnyert bizalmat törekszik a közvetítői eljárásba vetett bizalmát átalakítani. Végül pedig azon van, hogy a felek közötti bizalom kiépüljön. Ezt egyrészt úgy éri el, hogy élő példaként szolgál a feleknek, másrészt a felek párbeszédét elősegíti, amely önkéntelenül is bizalom-építő jellegű és hatású. Vagy egy másik megközelítés szerint a bizalmatlanságból a megelőlegezett bizalmon keresztül jutnak el a felek a kiérdemelt és teljes bizalomig.^[18] Különösen akkor, ha valóban sikerül az egyes résztvevő feleket az egymással folytatott hiteles párbeszéd helyzetébe hozni, amely ezután majd egész személyiségüket mozgásba lendíti. Ekkor ugyanis az ennek nyomán fölfénylő párbeszéd a jellemükre, a személyiségükre, azok fokozott fejlődésére és érettségére éppen úgy támogató, serkentő és előmozdító hatással járhat, mint a közöttük a jövőben is fönnálló, sőt ezáltal akár erősödő emberi és más jellegű kapcsolatok szorosságára, tartalmára és minőségére. Nem csupán a személyközi közléscsere során jelenik meg tehát a teljes embert bevonó és erkölcsi alapokon álló párbeszéd, hanem különböző tartós jogintézmények is létrejönnek ehhez, például a közvetítés.^[19] A folyamat teljes egésze szigorúan bizalmas jellegű, már amennyire ez csak lehetséges; és pontosan ezt szolgálja a minden egyes résztvevő félre egyaránt vonatkozó és szigorúan körülhatárolt *titoktartási* kötelezettség. Ennek figyelembevételével adott esetben a közvetítés egyik igen nagy előnye lehet, hogy akik valamilyen okból kifolyólag esetleg ódzkodnának

[16] Barinkai Zsuzsanna, Herczog Mária és Lovas Zsuzsanna mutatja be az úgynevezett nemzeti online közvetítést az írásukban. (Barinkai – Herczog – Lovas, 2006, 120–121.)

[17] Thomas Colosi bizalomépítési elméletét Rúzs Molnár Krisztina ismerteti. (Rúzs Molnár, 2007, 73–74.)

[18] Desmond Ellis és Loretta Wight írja le e három mozzanatot. (Ellis – Wight, 1998, 240.)

[19] A szakemberek véleménye között Kerezsi Klára fölsorakoztatja Pokol Béla megjegyzéseit is Niklas Luhmann ellenfogalmihoz. (Kerezsi, 2006, 34.)

kivinni a viszályukat a szélesebb nyilvánosság, a közvélemény elé, például a jó hírnevük védelme miatt, azok e módszer segítségével a teljes bizalom légkörében tárgyalhatják meg a még fönnálló nézetkülönbségeiket, és találhatnak mindegyik félnek megnyugtató eredményt hozó megoldást.^[20] A titkosság elve nem csupán az elhangzottakra terjed ki, hanem éppen úgy jelenti a keletkezett okiratok fölhasználhatóságának szigorú tilalmát is. De talán éppen ezért, a bizalom további erősítése végett különmegbeszélések esetén nem az erre vonatkozó kifejezett kizárás kivételével kellene minden tájékoztatást közölhetővé tenni, hanem éppen fordítva, a titoktartás miatt le kellene tiltani minden közlést, kivéve a tájékoztatást adó kifejezett fölhatalmazását.^[21] A közvetítés tartalmi részét mindig bizalmasan kell kezelni, olyannyira, hogy a közvetítő egy sikertelen közvetítés után például nem vállalhatja az ügyvéd szerepét az egyik vagy a másik fél számára sem a bíróság előtt, mert az már összeférhetlenséget jelentene.

5. Az átcsabítás tilalmának elve

Sem a felek, sem a közvetítő számára nem megengedett, hogy az *átcsabítás* eszközeivel éljen, így például senki nem félemlítheti meg a másikat a kibontakozó párbeszéd során. Semmiféle támadással, még szóbelivel sem élhetnek soha: a feleknek mindig, minden körülmények között messzemenő tisztelettel kell egymással bánniuk. De külső hatalom – például az igazságszolgáltatási rendszer – sem gyakorolhat kényszerítő nyomást a felekre vagy a közvetítőre; akár aziránt, hogy egyáltalán sor kerüljön közvetítői eljárásra, akár pedig aziránt, hogy pontosan mi is szerepeljen a felek közötti megbeszéléseket lezáró írásos megállapodásban.^[22] A közvetítő a maga élettapasztalatával és bölcsességével mintegy zálogul szolgál arra, hogy az átcsabítás módszerével a felek egyike se használjon semmilyen erőfölényt, kényszert vagy fenyegetést, és ezáltal nehogy a létrejövő megállapodás végül aránytalan, méltatlan, igazságtalan vagy jogtalan legyen.^[23] Ilyenkor legalább is a polgári jogi jogkövetkezményeket alkalmazni kell a létrejövő megállapodással szemben – például az érvénytelenséget, a semmisséget vagy a megtámadhatóságot –, egy átcsabítással elért látszatmegegyezés ugyanis egy újabb, esetleg még hatalmasabb viszály alapjait rakhatja le. Érdekes bonyolódása a viszálykezelés közvetítői kultúrájának, hogy a folyamat során a régi megoldása közben a közvetítő és a résztvevő felek között

[20] Kovács Géza is ezt említi az első helyen az előnyök között a Munkácsy Ferencsel folytatott beszélgetése során. (Munkácsy, 2003, 6.)

[21] Rúzs Molnár Krisztina meglátása ez az írásában a titoktartásról, mégpedig *de lege ferenda*, azaz jövőhatályúan. (Rúzs Molnár, 2007, 150.)

[22] Herke Csongor angol nyelvű tanulmányában kitér a befolyásolás egyes szóba jöhető eseteire és azok tilalmára. (Herke, 2005, 2.)

[23] A remek zálog hasonlat Barabás Andrea Tünde írásában található meg. (Barabás, 2006, 265.)

is új viszály támadhat, éppen úgy, mint a közvetítő személyiségén belül.^[24] Ezt mindenképpen el kell kerülni. Különösen súlyosan sérül a semlegesség, amennyiben a közvetítő a saját véleményére átcsábítást is megkísérli az egyik vagy mindkettő fél irányában. Sajátos esete lehet az átcsábításnak közvetítés esetén, amennyiben nem a másik résztvevő felet kísérli meg valaki átcsábítani, különböző nemtelen eszközökkel befolyásolni, hanem magát a közvetítőt. A közvetítőnek ilyen esetekben rendkívüli módon észnél kell lennie, és az átcsábítást megkísérlő féllel valamiképpen érzékeltetnie kell, szükség esetén pedig egészen világosan a tudomására kell hoznia, hogy ő a párbeszédet elősegítő szakember, nem pedig döntőbíró vagy választottbíró, így egyáltalán semmi értelme nincs őrá nyomást gyakorolni; az átcsábítás alkalmazása vagy annak kísérlete pedig lehetetlenné teszi az őszinte párbeszédet a másik féllel, és a közvetítés szabályainak durva fölrlágását jelenti.

6. A határidők és a jövőre irányultság elve

Az *időhatárolt* és az ember egész személyiségét mozgásba hozó viszálykezelő lélektani gyógmód a közvetítés egyfajta előzményének is tekinthető.^[25] Ennek emberképe szerint a választás lehetősége az emberi létezéshez tartozó alapvető tulajdonság, amely által a felek számára mindig adott ama szabadság, hogy embertársaikhoz és a viszályhoz fűződő hozzáállásukon változtassanak, és valami új mellett döntsenek. Az ember szabadsága ugyanis saját viszályainak kezelésére és saját párbeszédei fölvirágoztatására is kiterjed. Az időben behatárolt személyes találkozás pedig, mintegy az emberi lét végességét, múlandóságát és átmeneti jellegét tükrözve, tovább fokozza a felek elkötelezettségét. A közvetítés kerékként ábrázolt folyamata azt is mutatja, hogy az életben, az emberi kapcsolatokban, és így a viszálykezelésben is mindig minden mindennel összefügg és ezáltal összetartozik.^[26]

E végességet érzékeltetik a közvetítés során a különböző *határidők*, bár olyan szabályozás is létezik, ahol nem állapítanak meg határidőket, hanem az időbeli befejezést is teljesen a felek belátására bízzák.^[27] Parttalanak tehát semmiképpen sem tekinthető a közvetítés, hiszen nagyon szigorúan meghatározott időkeretek között folyik, amelyek bizonyos esetekben – például a büntetőjog területén – jogvesztőnek minősülnek. Más jogágak esetében pedig a fokozott elhúzódás egyre értelmetlenebbé teszi az eljárást, amelynek egyik előnye az

[24] Freddie Strasser és Paul Randolph ekképpen követi gondolatban a viszály továbbgyűrűzését. (Strasser – Randolph, 2005, 33.)

[25] A lélektani előzménnyel és párhuzamokkal, különösen az időhatárolt gyógyítással is foglalkozik Strasser és Randolph eredetileg angol nyelven megjelent közös műve. (Strasser – Randolph, 2004, 10–20.)

[26] Ferenczi Andrea remekül foglalja össze könyvismertetőjében az időhatáros lélekyógyászat alapgondolatait. (Ferenczi, 2006, 904–906.)

[27] Fellegi Borbála hasonlítja össze az osztrák és a magyar szabályozást. (Fellegi, 2008, 53–57.)

időkímélő és költségtakarékos mivolta. A közvetítés egy soha vissza nem térő alkalom a *büntetőjogban*: az eljárás alatt ugyanis csak egyetlen alkalommal van helye, vagyis nincsen lehetőség a megismétlésére, és csak az elsőfokú eljárásban kerülhet rá sor. Bár ez nem is olyan egyértelmű, hiszen e kérdésben jogegységi döntésre volt szükség, mert az alkalmazás első évében volt egy kis zavar a jogértelmezés kérdésében, hogy vajon másodfokon is elrendelhető-e. Mindenesetre minél rövidebb idő alatt sikerül tudatosítani az elkövetőben az eljárás alatt a társadalom elítélő értékítéletét, méghozzá anélkül, hogy megbüntetendő bűnösnek kezelnék, annál hatékonyabb a bűnmegelőzés és a visszailleszkedés, hiszen még a környezetéből sem szakítják ki, legalább is nem helyrehozhatatlanul hosszú időre.^[28] A határidők lehetnek tehát jogvesztők, de előfordulhat az is, hogy elmulasztása esetén csak az eljárás költségmentessége, ingyenessége szűnik meg, például a munkajogi közvetítés esetében nyolc munkanap után.^[29] A határidők betartása mellett ugyanakkor elégséges időt érdemes és kell biztosítani a közvetítés folyamatának, amelyet minden alkalommal egyéni mérlegeléssel kell meghatározni. Vannak ugyanis lehetséges célcsoportok, ahol a közvetítőnek különleges figyelemmel és tapintattal kell eljárnia, például időskorú felek esetén.^[30] A feleknek ezen időkereten belül kell képesnek lenniük arra is, hogy megfelelő módon kiálljanak önmagukért, és hiteles módon elő is tudják adni álláspontjukat, és az azt alátámasztó érveiket.

A közvetítés döntően a *jövőre irányuló* eljárás, az első, tényföltáró jellegű és megszakítatlan előadásokat biztosító szakasz kivételével. Azáltal azonban, hogy a párbeszédben résztvevő felek együttgondolkodásra és adott esetben közös döntéshozásra szánják el magukat, a múltra, a megtörténtekekre vonatkozó fölfogásuk is lépésről lépésre átalakul, az emlékezetük megtisztul, és mintegy újfajta emlékezetet építenek föl és szilárdítanak meg.^[31] Így tehát a közvetítés szemlélete alapvetően jövőhatályú, ugyanakkor van, vagy lehet benne múlt-hatályú elem is. Nagy előnye, hogy – természetesen a büntetőjogi közvetítés kivételével – egyáltalán nem kell végül eldönteni, a vizályt közvetlenül kiváltó és a közvetítést szükségessé tévő ügyben ki is volt pontosan a hibás és milyen mértékben. Amikor az elkövetett cselekedetet a közvetítésben a jövőre nézve lehetőség szerint valamiképpen jóvátehetőnek tekintik, az ezáltal jóvátehetővé is válik, így az elkövető világrendhez fűződő erkölcsi viszonya is alapvetően megváltozik.^[32]

[28] Nacsády Péter Imre tekinti át írásában az eljárás során fölmerülhető előnyöket és hátrányokat. (Nacsády, 2009, 5-6.)

[29] Gulyás Kálmán mutat rá a költségmentesség megszűnésének ösztönző jellegére. (Gulyás, 2003, 111.)

[30] A Kertész Tibor szerkesztette kiadvány a módszertani elemzésében egyenesen külön ügyfajta-ként kezeli az időskorúakkal folytatott közvetítést. (Árkiné Erős - Bak - Bíró - Illés - Kovács - Póli - Sebestyén - Schiszler - Sipos - Sitkei - Szikora - Virághné Végvári, 2008, 104-121.)

[31] Susannah Schmidt egy újfajta, közös emlékezet fokozatos kialakulásáról is beszél a tanulmányában. (Schmidt, 2004, 27-34.)

[32] Robert A. Baruch (Barack) Bush és Joseph P. Folger a világrendhez fűződő erkölcsi viszony megváltozására vezeti ki a közvetítést. (Bush - Folger, 1994, 148.)

7. A függetlenség, a pártatlanság és a semlegesség elve

Van három szorosan összefüggő és egymást részben átfedő erény, amelyet nem a feleknek, hanem a *közvetítőnek* kell egymásra vonatkoztatnia, hogy azok egymást elősegítsék és erősítsék: a függetlenség, a pártatlanság és a semlegesség követelményei. A függetlenség a külső hatástól védi a közvetítőt és a közvetítés folyamatát; a pártatlanság a közvetítő hatásától óvja a feleket; a semlegesség pedig a lehető legjobb megoldást bástyázza körül a közvetítő elfogultságával szemben. Nem elég függetlennek, semlegesnek és pártatlannak lenni, hanem annak is kell látszani a felek számára. Nemcsak a közvetítő maga semleges és elfogulatlan, hanem a feleket is segíti abban, hogy igyekezzenek a vitás helyzetüket semlegesen és elfogulatlanul megítélni, már amennyire csak lehetséges ez a számukra. A közvetítőnek nem szabad, hogy bármilyen értelemben érdeke fűződjék a közvetítés eredményének eléréséhez és a folyamat sikerességéhez. A *munkajogi* közvetítés magyarországi szabályozásában hihetetlen részletességgel és alaposággal kidolgozták már a kilencvenes évek legelején, rögvest az új jogintézmény rendszerváltás utáni bevezetésekor, hogy milyen bonyolult és összetett eljárás mód szerint kell kiválasztani az adott ügyben eljáró közvetítőket. Ez mindenképpen egyfajta súlyos bizalmatlanság jeleként is értékelhető volna, főként magával a közvetítés jogintézményével szemben, hogy tudniillik a végül kiválasztott közvetítők valóban képesek, illetve rosszabb esetben ténylegesen hajlandók-e függetlenül, illetve pártatlanul, semlegesen, *sine ira et studio* eljárni a szóban forgó kérdésben.^[33]

A három elv közül az első, a *függetlenség* egyfajta szervezeti szabadságot jelent, az utasíthatóság és a hatósági befolyásolhatóság hiányát, természetesen erre vonatkozó biztosítékokkal, amelyet a nyilvánosság és az átláthatóság tesz még sokkal hatékonyabbá és valóságosabbá. Mindez megvalósulhat persze árnyos és mellérendelt függőséggel is, vagyis úgy, hogy – például a *munkajogban* vagy a *fogyasztóvédelmi jogban* – mindkét ellenérdekelt fél az ügyben eljáró és nem független közvetítőt választ, akik azután csapatmunkában végzik a föladataikat. Ám mindez bizalmatlansággként is értékelhető az adott magyarországi szervezet iránt, tudniillik hogy ténylegesen szakmailag hozzáértő és alkalmas közvetítőket szolgáltat-e egy munkajogi vitához, akik majd valóban a közvetítés nemzetközileg is lefektetett szabályainak és szakmai értékeinek megfelelő módon és azok szerint segítik elő a szelíd viszálykezelést és vitarendezést. Továbbá, igen nagyfokú bizalmatlanságot jelez e hozzáállás magukkal az adott ügyben végül eljáró közvetítőkkal mint emberi személyekkel szemben is, akikről alapesetben egyáltalán nem azt föltételezik, hogy kizárólag a közvetítés mércéit tartják szem előtt a munkájuk és a működésük során, hanem sokkal inkább valamifajta „képviselőiként” cselekszenek majd a munkáltatás és a munkavállalás ama szegletének, amelyből ők maguk is érkezők. Ha viszont valamennyivel

[33] A közvetítő előítéletek nélkül, elfogulatlanul, befolyásolhatatlanul, részrehajlásmentesen, a felektől egyenlő távolságot tartva, és mintegy pókerarcot magára erőltetve érdemes, hogy eljárjon.

több jóindulattal akarjuk értékelni a végül elfogadott vonatkozó jogi szabályozást, akkor úgy is értelmezhetjük, hogy éppen a felek maradéktalan bizalmának az elnyerésére szolgáló, azt célzó keretintézkedéssel állunk itt szemben.

A *pártatlanság* követelménye ezzel szemben inkább a személyi szabadságra utal, és elsősorban egyfajta hivatáserkölcsei követelmény, amelyet olyasféle jogintézmények is elősegítenek, mint a különböző *összeférhetlenségi* szabályok, az egyes együttalkalmazási tilalmak, vagy éppen a kizárás. A pártatlanságnak nemcsak az eljárás kezdetén és során kell fönnállnia, hanem az eljárás befejeztével is, ami azt jelenti, hogy a közvetítő soha nem foglalhat állást az egyik fél mellett vagy ellen. A magas hőfokú viszályba soha nem szabad a közvetítőnek érzelmileg bevonódnia, hanem mindig meg kell őriznie a higgadságát, hideg fejét és a távolságtartását. A *távolságtartás* abban szükséges, hogy a saját önazonosságukat ne veszítsék el a beleérzés gyakorlásának folyamatában. A közvetítőnek tudatában kell lennie, hogy ő is ember, akinek érzelmei vannak, és sebezhető, ami természetesen a beleérzést lehetővé tévő egyik erény; éppen ezért, szakmailag állandóan munkálkodnia kell az elfogulatlanságán.^[34] A felek ugyanis rendkívül érzékenyen figyelni fogják, mint testvérek az anyjukat, hogy valóban azonos mennyiségű és minőségű figyelmet és elfogadást kapnak-e a közvetítőtől.^[35] A közvetítő sajátos értelemben közel állhat ugyan a felekhez, de nem érdemes túl közel állnia, hiszen a jelenléte minden résztvevő fél számára szól, nem csupán azok egyikéhez vagy másikához: hozzátartozó, munkáltató vagy közeli ismerős közvetítőként így természetesen szóba sem jöhet. A *családjogi* közvetítés sajátos esetet jelent, mert ennek során a teremtő feszültségben lévő erények a pártatlanság és a méltányosság:^[36] egyensúlyt kell ugyanis tartania a közvetítőnek magában, hogy az igazságérzete és a háttérben lévő saját hagyományai miatt ne adja át magát a föltoluló pártos – akár baráti, akár pedig ellenséges – érzelmek sodrásának. Az elv alól rendkívül érdekes kivétel, vagy éppen az elv leleményes továbbfejlesztésének is tekinthető, hogy a határokon átnyúló családjogi közvetítés esetén a közvetítőnek, aki ugyebár mindig a gyermek érdekeit is képviseli, a pártatlanság helyett a többpártúságot (*többirányú pártosságot*) kell választania szülőközpontúbb eljárása során.^[37]

A *semlegesség* elve azt jelenti, hogy a közvetítőnek nem szabad akár helytelenítő, akár pedig támogató előítéletekkel rendelkeznie a szóban forgó ügy pontos megoldási módját illetően. Ezzel együtt pedig egyik végeredményt sem szabad kívánatosabbnak tartania és előnyben részesítenie a másikkal. A közvetítő nem

[34] Robert DeMayo ajánlja a sebezhetőség kézben tartását. (DeMayo, 1996, 226.)

[35] A lélekgyógyász Lovas Zsuzsanna használja a többgyermekes anya remek, képszerű és érzékeltes hasonlatát a lélektan és a közvetítés kapcsolatával foglalkozó tanulmányában. (Lovas, 2003, 206.)

[36] Robert DeMayo állítja teremtő feszültségbe ezen erényeket. (DeMayo, 2001, 101.)

[37] A rendkívül érdekes és merész megfogalmazás Gyengéné Nagy Mártát dicséri. (Gyengéné Nagy, 2009, 686.)

a folyamattal szemben semleges tehát, hanem a kimenetellel szemben.^[38] A jó közvetítő tulajdonságaihoz tartozik, hogy bizonyos értelemben értéksemleges: ha van is – akár személyes, akár pedig szakmai – véleménye az ügyről vagy annak egyes részleteiről, azt semmiképpen sem szabad, még szavakon túli közléscserével sem, a felek tudomására hoznia, hanem ezeket el kell rejtienie, sőt eltemetnie. Mindhárom elv megvalósításában értékes segítségre lelhet a közvetítő, amennyiben elmélyül az *önkiüresítés* gyakorlásában. A közvetítő eleinte ugyan központi alaknak tűnik, és mintegy a kör középpontjában helyezkedik el, de ahogy párbeszédés öntudatra ébrednek a felek, lassan elhalványodik, és – pontosan olyan mértékben, amennyire jól végzi a föladatait – egyre halványabbá és észrevehetetlenebbé válik.^[39] Mint eszményi esetről, akár a közvetítő *önkiüresítéséről*, eltűnéséről, önmagát zárójelezéséről és értékítéletének fölfüggesztéséről is beszélhetünk, amikor is – túljutva saját reménytelenségérzésén, és mintegy állandósítva is minden érintettben a reményt – átadja a terepet maguknak a megegyezést létrehozó feleknek; hiszen egy eszményi világban, ahol az emberek mindig maguk is létre tudnák hozni, és elő tudnák hívni a párbeszéd állapotát, egyáltalán nem volna szükség közvetítőre.^[40] Az *önkiüresítés* föltétele természetesen, hogy a közvetítő a lehető legteljesebb mértékben tisztában legyen a saját esetleges előítéleteivel, általánosításaival, túlzásaival, vagyis magával az értékrendszerével és a világ dolgairól alkotott véleményével, és ezeket mindvégig képes is legyen az ellenőrzése alatt tartani. Sajátos esete vagy vonatkozása az *önkiüresítésnek*, amikor a közvetítő mintegy fölládozza magát a felekért, a közvetítésért vagy a párbeszédért. Amennyiben ugyanis nem jutnak megegyezésre a felek, akkor a jó közvetítő magára veszi a bűnbak szerepét, és a saját hibájának és képességei korlátozottságának tekinti az eredménytelenséget és a kudarcot.^[41] Mindezt pedig azért teszi, hogy ne a felek kapcsolatát és a kibontakozó párbeszédét terhelje a sikertelen viszálykezelés keltette esetleges további feszültség.

II. A KÖZVETÍTÉS FOLYAMATA

A következőkben végigvesszük magát a közvetítési folyamatot, lépésről lépésre. A közvetítés folyamata általában öt szakaszban valósul meg, amelyek szorosan egymásra épülnek, embertani és lélektani megalapozottságuk miatt a sorrendjük szigorúan meghatározott, célkitűzésük pedig a párbeszéd elősegítése a felek

[38] Kertész Tibor határozza meg a semlegességet elsősorban a kimenetellel kapcsolatban állóként. (Kertész, 2009, 76.)

[39] Már foglalkoztunk egy Rebecca Blocksome-mal és Peter Šajdával közös írásunkban az eleinte a kör közepén ülő közvetítő kérdésével. Nagypál – Šajda – Blocksome, 2004, 9.)

[40] Rózsa-Nagy Szilviával tárgyaljuk a föltétel nélküli szeretetet és az *önkiüresítést* a párbeszédben: Nagypál – Rózsa-Nagy, 2004, 133.)

[41] Az őszintesége esetén e magasrendű lelkiiségre utaló kiállást és vállalást Rúzs Molnár Krisztián sorolja föl a közvetítő lehetséges föladatai között. (Rúzs Molnár, 2007, 93.)

között. Az előkészület és fölkészülés során a felek egymással önkéntesen és a személyes jelenlétükkel találkoznak. Egyenrangú részvételük idején a közvetítés rövidebb vagy hosszabb folyamatában tartózkodnak az átcsábítástól és tiszteletben tartják egymás titkait. A megállapodás megkötése utáni emberi magatartásuk is az egyezség jövőbeni betartására és végrehajtására irányul. Sőt, amennyiben végül nem sikerült azonos álláspontra jutniuk a közös jövőt illetően, és emiatt a megállapodás aláírására nem került sor, a folyamat akkor is mindvégig a párbeszédet tartotta szem előtt. Az előzetes egyezséget tehát a megszakítatlan történetmesélés, a párbeszéd kibontakozása, a megállapodás és az összefoglalás követi.

1. A bemutatkozás, a bevezetés és az előzetes egyezség a közvetítésről

A közvetítést megelőzi egy olyan állomás, amelynek az a pontos szerepe, hogy a feleket fölkészítse magára a közvetítés folyamatára: gyakran előfordul, hogy éppen ez jelenti a közvetítésben a legnehezebb feladatot és a legkeményebb munkát. Amennyiben a viszályban álló felek késznek mutatkoznak arra, hogy leüljenek egy asztal köré, a közvetítő pedig kellően fölkészült a rá váró munkára, az esetek túlnyomó többségében általában sikeresen el is jutnak a megfelelő megoldáshoz. A szembenálló felekben fokozatosan – vagy akár egy csapásra – föl kell ébreszteni az igényt arra, hogy közvetítés útján találjanak kiutat a nehézségükből: ez egy olyan alapvető fordulat beállítását jelenti, amely a viszálykezelés elindításához nélkülözhetetlen. A közvetítő általában nem ismeri az ügy hátterét, nem mélyed belé az iratokba, ha vannak egyáltalán; elegendő ugyanis annak ismerete, hogy megindulhat-e az eljárás, és hogy ő maga részt vehet-e benne. A bemutatkozó kör során először is kiderül, hogy ki kicsoda és milyen háttérből érkezik, aminek nyomán remélhetőleg megtörik a jég. Különösen fontos a bemutatkozás szerepe, amennyiben a két fél korábban teljesen ismeretlen volt egymás számára, mert még sohasem találkoztak; ekkor ugyanis a közvetítés egyben a megismerkedés terepe is.^[42]

A felek betanítására, „képzésére” alapvetően a közvetítési ülés első szakaszában kerül sor, amikor a közvetítő ismerteti a felekkel a közvetítés lényegét, mibenlétét, kifejti és elmagyarázza céljait, módszereit és alapvető erkölcsi elveit. Ez egy kihagyhatatlan rész, hiszen a közvetítés végső sikere nagy mértékben éppen ennek minőségén múlik, vagyis sikerül-e a felekben megfelelő módon kialakítani a közvetítés során igényelt és elvárt párbeszédű beállítottságot és lelkületet. Ennek érdekében röviden, ugyanakkor kellő részletességgel ismerteti a közvetítő, melyek az *alapelvek* az eljárás során, egyáltalán mit jelent a folyamat és melyek is a közvetítés alapvető módszertani szabályai. Tisztázni kell ilyen-

[42] A következő kiadvány meglátása szerint pontosan ez a helyzet a közvetlen társas környezetben kívüli létrejött viszályok esetén. (Árkiné Erős – Bak – Bíró – Illés – Kovács – Póli – Sebestyén – Schiszler – Sipos – Sitkei – Szikora – Virághné Végvári, 2008, 82.)

kor a felek elvárásait, hogy azok ésszerűek, valóságosak, teljesíthetők és megvalósíthatók legyenek; továbbá meg kell fogalmazni az elérendő célokat, hiszen semelyik szél nem jó annak, aki nem tudja, merre akar hajózni.^[43] A legfontosabb e szakaszban, hogy mindegyik résztvevő fél megértse és elfogadja az attól fogva kötelező szabályokat arra nézvést, miként bánjanak egymással a közvetítés során.

A résztvevő felek a közvetítésre vonatkozó *előzetes egyezség* létrehozásával a szűk értelemben vett törvényi szabályoknak és jogszabályi előírásoknak szóló pusztá engedelmeskedés helyett immár maguk is valamiképpen szabályalkotóvá válnak, legalább is a maguk, illetve a kettőjük kapcsolatában. Márpedig amennyiben legalább a közvetítés szabályaiban sikerül megállapodni, már meg is van az első, piciny siker és elmozdulás; és ez üdítő jel a párbeszéd nekilendülése számára is. E legelső, bemutatkozó és bevezető jellegű szakasz még nem magáról a viszályról vagy éppen a megvitatandó kérdéskörökről szól, hanem inkább a közvetítési eljárásról mint folyamatról; ilyen értelemben pedig metapárbeszédnek tekinthető.^[44]

2. A személyes történetek megszakítatlan párhuzamos elbeszélése

Magát a közvetített megbeszélést ezután a kölcsönös tájékoztatással kell kezdeni, vagyis a vonatkozó és jelentős adatok és tények minél szélesebb körű és teljesebb összegyűjtésével, rendszerezésével, a megtárgyalandó kérdéshalmazok felsorolásának és javasolt sorrendjének összeállításával. Minden egyes embernek lehetősége van arra, hogy a jogi szaknyelvet lehetőleg mellőzve, a személyes találkozáskor a saját, nyilván elfogult, de remélhetőleg őszinte szempontjából és szavaival, *megszakítatlanul* és összefüggően előadja az ügyben vitatott kérdést.^[45] Minden résztvevő felet figyelmesen végig kell hallgatni a közvetítő ülések alkalmával, méghozzá először is közbevágás és félbeszakítás nélkül. A közvetítők egyáltalán nem értékelik vagy minősítik az elhangzottakat, hanem figyelmesen meghallgatják, és megkísérlik azt megérteni, miközben időről időre értő módon és lényegre törően összefoglalják. A pontosítás és a mélyebb megvilágítás érdekében pedig nyitott, vagyis nem eldöntendő, hanem kiegészítendő kérdéseket tesznek föl, amennyiben ez szükségesnek mutatkozik, mert valami esetleg nem volt világos számukra.^[46]

A közvetítőnek mindvégig ellenőrzése alatt kell tartania a folyamatot, és biztosítania kell annak menetét; amennyiben ezt valami miatt mégis szükségesnek látja, kivételesen félbeszakíthatja a feleket, közbevetéseket tehet, de

[43] Lovas Zsuzsanna és Herczog Mária beszél célokról és elvárásokról. (Lovas - Herczog, 1999, 58–59.)

[44] A metapárbeszéd a párbeszédéről folyó párbeszéd.

[45] Miklóssy Sándor Zoltán hív föl írásában a jogi szaknyelv mellőzésére. (Miklóssy, 2001, 41.)

[46] A pontosítás során ezenkívül közvetetten visszakérdeznek, visszajeleznek, visszaidéznek és finoman rávezetnek.

kizárólag akkor, ha erre valóban valami nyomós oka van. Mindez azt is jelenti, hogy a közvetítő jobban tájékozódik és rengeteg odavágó és elérhető adattal lesz gazdagabb, és be tudja azonosítani ama területeket, ahol a felek egyetértenek, elkülönítve azoktól, amelyek esetében még lényegi nézeteltérések állnak fenn. Az első együttes alkalom után merülhet föl némelyek közvetlen vagy esetleg csak közvetett érintettsége, melynek okán esetleg még több embert kell majd meghívni résztvevőnek. E szakaszban a jó közvetítőnek, hogy megfelelő módon tölthesse be később a rá bízott és rá háruló föladatát, *föl kell térképeznie a viszályt*. Ez azt jelenti, hogy legalább benyomásokat kell szereznie a felek érdekérvényesítő képességéről, a viszály előtörténetéről és történetéről, az addigi sarkalatos csomópontokról és fordulatokról, a résztvevők egyéni és együttes beszélgetési stílusáról, valamint az alapvető érdekeikről. Vannak olyan vélemények azonban, amelyek óva intenek az ennél részletesebb, aprólékosabb, kidolgozottabb tájékozódástól és fölkészüléstől, mert nézetük szerint az már esetleg éppen ellentétes hatással lehetne a közvetítés folyamatára.^[47] Amennyiben ugyanis a közvetítő túlságosan alaposan fölkészült az adott ügyre, akkor a fejében már összeállhat egy meghatározott kép, amelytől bizony meglehetősen nehezen szabadul, ezáltal pedig elfogulttá válhatik, és a kialakult kép torzíthatja a valóság-észlelését a majdan beinduló párbeszéd során is.

A felek e szakaszban esetleg türelmetlenné vagy ingerültté válhatnak, hiszen minden egyes beszámoló természetesen időt vesz el, és mindenki mondanóját hasonlóképpen végig kell hallgatni. Az alapvető szabályokat márpedig be kell tartani a kérdéskörök ismertetésének idején is; mindazonáltal a felek egyenlő esélyt kapnak a történetük elmondására, bár nem föltétlenül egyenlő időtartamot.^[48] A feleknek ennek nyomán nemcsak arra kell képessé válniuk, hogy a merevségükből kimozduljanak, és az álláspontjaikat megkérdőjelezzék, hanem még a kétségeik megkérdőjelezésére is. A közvetítőnek különböző fortélyokkal és módszerekkel, valamint kitartó munkával ki kell mozdítania a résztvevő feleket ellenérdekű álláspontjaik bástyáiból, ahol rendszerint a beszélgetés kezdetekor találta őket, és föl kell bennük szítania a megegyezés keresésének tüzét.^[49] Fölmérhetetlen segítséget jelent a megoldás megtalálásában, ha a felek kapcsolópontokat találnak egymással a beszélgetések során. E szakasz után, miután mindkét felet megszakítás nélkül végighallgatták az *audietur et altera pars* elve alapján, nemcsak a közvetítő, hanem minden egyes résztvevő fél jobban érti nemcsak a másik fél, hanem a saját álláspontját is. A közvetítő a felek segítségével fokozatosan elkezdi összegyűjteni a párbeszéd során mindenféle-képpen megtárgyalandó pontokat, illetve a csak szükség vagy lehetőség szerint átbeszélendő kérdésköröket, különös tekintettel azokra, amelyekben az eljárás végeztével vagy így, vagy úgy, de megállapodásra kell majd jutni. Hasznos lehet

[47] Wagner Jenő János és Kertész Tibor teszi írásában e némileg ellentmondásosnak tűnő megállapítást és figyelemfölvívást. (Wagner - Kertész, 2009, 228.)

[48] Freddie Strasser és Paul Randolph beszél az időkezelés mikéntjéről. (Strasser - Randolph, 2005, 94.)

[49] Torstein Eckhoff részletezi a közvetítő föladatait e szakaszban. (Eckhoff, 1973, 176.)

esetleg még egy sorrend-fölállítási elvben is megegyezni, majd a megállapított rangsor szerint menni végig az egyes vitatott pontokon. Végül pedig, el kell jutni addig, hogy a felek *napirendet* állítsanak föl, ahol már rangsorolva szerepelnek a megvitandó kérdések.

3. A valódi párbeszéd kibontakozása

A napirenden szereplő egyes vitatott kérdések és fölmerülő viszályok, nézetkülönbségek hatékony megtárgyalásának alapvetően két főbb módja képzelhető el a közvetítés folyamata során és annak segítségével. Egyrészt, a közvetítő fölkezült vezetésével és tudatos, ugyanakkor tapintatos irányításával a felek haladhatnak a viszonylag könnyebbnek minősülő kérdésektől az egyre nehezebbnek és bonyolultabbnak tartott kérdéskörök felé. Az effajta megoldás közvetlen haszna és előnye, hogy a résztvevők mintegy menetközben sajátíthatják el és tehetik bensővé a viszálykezelés és a nehézségek megoldásának és közös földolgozásának módszereit és csínját-bínját. Másrésztől viszont, a felek azt is választhatják, hogy rögvest a valóban halasztást nem tűrő és igazán lényegi kérdésekre összpontosítanak, amelyek összefoglalása és növekvő mértékű fölfejtése után a többi, csekélyebb jelentőségű és származtatott, járulékos kérdés mintegy magától is csaknem megoldódik már, de mindenképpen tovább érik és alakul. Az esetleg talán túlságosan is bonyolult és összetett nagy kérdéscsomagokat előbb kisebb részekre kell bontani, és talán a legkevésbé megrázó résszel érdemes elkezdni a párbeszéd vállalkozását.

A közvetítés soron következő, harmadik szakaszának fő kérdése, hogy mi rejlik mindezek mögött. Itt a közvetítő különösen is abban segíti a résztvevő feleket, hogy egyre inkább rájöjjenek és tudatosítsák, pontosan milyen szükségletek és érdekek is húzódnak meg az általuk képviselt vélemények és álláspontok mögött. A közvetítőnek elsősorban is abban kell ilyenkor a résztvevő felek segítségére állnia, hogy a folyamat során fölfedezzék: az érdekeik korántsem előrébb valók, mint másokéi, és egyáltalán nem jó, ha azok mások rovására érvényesülnek; ha pedig véletlenül túlgyőzik magukat, akkor előbb-utóbb óhatatlanul veszteségeket is el fognak könyvelni. A feleknek egyre inkább képesnek kell lenniük kételkedni a maguk igazában, és fokozódó mértékben hinni az együttműködés erejében.^[50] Az egyik módszer ilyenkor, hogy a közvetítő a kérdéseket váltakozva teszi föl; például büntetőjogi közvetítés esetén először mindig a sértetthez fordul, és csak utána a terhelthez, hogy ezáltal egyre jobban kiderüljön, hogyan élték és élik meg a felek a viszálykezelést kiváltó helyzetet vagy eseményt.^[51] Mindent, ami adott esetben fontosnak tűnhetik, módszeresen meg kell beszélni és közösen végig kell gondolni. A közvetítő a megfelelő pár-

[50] A társadalomkutató Dávid János foglalja így össze a közvetítésben kibontakozó párbeszéd sikerének föltételeit. (Dávid, 2003, 212.)

[51] Tóth Andrea Noémi veti föl írásában a váltakoztatás módszerét a közvetítés eljárása során. (Tóth, 2009, 1.)

beszédessé, módszerekkel, kérdéstechnikákkal és odaillő közbeavatkozásokkal vezeti át a feleket ezen állomáson, hogy minél jobban egymásra hangolódjanak. Amennyiben sikerül elmozdítani a feleket egy kevésbé ellenséges álláspont felé, a megegyezés többféle lehetséges változatát tudják majd elfogadni.^[52]

E harmadik szakaszban meg kell kísérelni a hátrányokból előnyöket kiváncsítani. Talán pontosan ez ama pont, amellyel kapcsolatban jóval több időt kellene töltenie egymással a viszályban lévő hagyományoknak és közösségeknek is, hogy a feleket összegyűjtsék egy asztal köré, majd engedjék, hogy akiknek a közvetítés az élethivatása, elvégezhesék a szolgálatukat. A szembenálló felek ugyanis ezáltal egyre több kapcsolatot és köteléket építenek ki egymással. Ennek nyomán azt is egyre jobban elkezdik fölismerni, hogy igazából közvetlenül egymással foglalkoznak e fokon, míg ezt megelőzően mindig a közvetítőt használták annak érdekében, hogy a másik féllel valamiképpen megbeszélésbe bocsátkozzanak. E szint célkitűzése mintegy ablakként szolgálni ahhoz, hogy minden egyes résztvevő jobban és mélyebben megértse önmagát, és a későbbiekben a vele szembenálló fél alaposabb megértésére is eljusson, beleértve a másik különböző nézőpontjait is. A felek ekkor közösen határozzák meg a hivatkozási pontjaikat, valamint munkálkodnak és dolgoznak egyet nem értésükön. A következők során a legszükségesebb lépés az, hogy közösen kialakítsák, kifejlesszék, és együttesen értékeljék a különböző szóba jöhető lehetőségeket. Amennyiben a viszályt közös föladatként sikerül kezelni, a felek együttesen képesek vele szembenézni, és fölvenni az általa odavetett kesztyűt.

A leggyakrabban ez az *ötletelés* vagy agyviharzás (brainstorming) technikájának alkalmazásával történik.^[53] E több lehetőségben gondolkodásra ösztönző módszer olyan, mint a gyöngyhalászat: mindenféle kagylót összegyűjtünk, azután alaposabban is megvizsgáljuk, hogy melyikben van tényleg igazgyöngy. A méz készítésére is hasonlít: számos virágot meglátogatunk; ami ott hasznos, azt összegyűjtjük, és valami egészen és minőségileg mást készítünk belőle, a saját értékünk hozzáadásával. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a jelenlévők összegyűjtik az összes fölvetődött javaslatot a megoldás megtalálására, anélkül, hogy azonmód értékelnék azokat. Ezt követően minden egyes lehetőséget számba vesznek, és a különböző nézőpontok és megközelítések alapján értékelik azokat, választanak közülük, mérlegelik és újra átgondolják őket. A közvetítés menetének alkalmazkodnia kell a felek saját ritmusához, üteméhez.^[54]

E szakasz végső célja, hogy elősegítse a valódi *párbeszéd* kibontakozását a résztvevő felek között. A párbeszéd alaposabb kibontakozását elsősorban a következő főbb gátak, illetve nehézségek akadályozhatják, amennyiben nem fordítanak kellő figyelmet és törődést a kezelésükre: a merevség, a visszahúzódság és az önmagukba zárkózás, a másik ember álláspontjának lekicsinylése

[52] Freddie Strasser és Paul Randolph jut közös kötetében e lélektani meglátásra. (Strasser – Randolph, 2005, 55.)

[53] Az ötletelést a szakirodalomban nevezik még ötletrohannak és ötlettárnak is.

[54] Gyengéné Nagy Márta említi az ismertetésében a felek magatartásának meghatározott ütemét. (Gyengéné Nagy, 2005, 26.)

és leminősítése, a saját vonatkoztatási rendszer másokra erőltetése, illetve a reménytelenül apró részletekbe veszés.^[55] Ehhez járulhatnak további akadályozó tényezők: például, az értelmi tényezők túlzott előtérbe helyezése az érzelmek rovására, a szenvedély eluralkodása a higgadság rovására, a túlzott általánosítások hangoztatása, a távolságtartó elvontság, a forró kása kerülgetése, valamint az őszinteség hiánya.^[56] Akkor járnak el a párbeszéd során a másik fél érdekeit is figyelembe véve, amennyiben a jóindulat megértéstanának megfelelően a megszólalásaik során arra törekednek, hogy éppen a kellő mennyiségben, világosan és tömören, és a szükséges minőségben nyilatkozzanak meg, csak odavágó, odaillő és érdemi kérdésekről szóljanak, továbbá az egész személyiségük vegyen részt a folyamatban a maga nyíltságával és hitelességével. Az eredeti értelemben vett párbeszéd ugyanis az életélmények kölcsönös megosztása révén az érdeklődés eleven megtapasztalása két vagy több ember között, amelyben – föladvá az igazság birtoklásának hamis érzetét – valamely magukon túlmutató igazságot keresnek.

4. A megállapodás közös megfogalmazása és elfogadása

A következő és döntő szakasz a minden fél számára elfogadható, vagyis az itt és most lehető legjobb megoldás megtalálása, kidolgozása és finomítása.^[57] A megoldásoknak természetesen jóval összetettebbnek kell lenniük a pusztán *igen*-nél vagy az egyszerű *nem*-nél. Itt egy fontos megkülönböztetést kell tennünk: az általában egybemosással elért alku (*compromissum*) a legnagyobb közös osztót célozza meg, amelynek során mindkét fél enged. A közvetítés azonban a lehető legjobb megoldás megtalálására irányul, tehát a megállapodás a pozitív mérlegeredményre törekszik.^[58] Természetesen, amennyiben egyes vitatott kérdésekben már egyetértésre jutottak a felek, azok mindaddig nem kötelezik őket, amíg minden lényeges vagy annak tartott kérdésben meg nem állapodtak. Ilyenkor írásban rögzítik, hogy pontosan milyen egyezségekre jutottak, majd az írásba foglalt megállapodást minden érintett fél jelenlétében fölolvassák, értelmezik, véglegesítik és megerősítésképpen minden résztvevő aláírja. Egészen szélsőséges esetben még azt is belé lehet foglalni a megállapodásba, hogy milyen módon kívánják a teljesítés, végrehajtás során a szöveg eltérő értelmezéséből fakadó

[55] George A. Kohlrieser beszél a párbeszéd legfontosabb fölmerülő gátjairól. (Kohlrieser, 2007, 176–182.)

[56] George A. Kohlrieser viszálykezeléssel foglalkozó könyvének eredeti megjelenési helye és címe, ahol a további gátakat is elemzi: Kohlrieser, George A. (2006): *Hostage at the Table: How Leaders can Overcome Conflict, Influence Others, and Raise Performance*. Dayton.

[57] E sajátos értelemben nevezi Répáczki Rita a lehető legjobbnak a végül kidolgozott megoldást. (Répáczki, 2009, 104.)

[58] Barcy Magdolna és Szamos Erzsébet közös kötetükben a játékelméletet hívja segítségül a viszályok osztályozásához. (Barcy – Szamos, 2002, 18.)

ellentéteket majd áthidalni – szellemes megoldással ez lehet akár egy másik közvetítői eljárás is.

5. Az ügy összefoglalása és kitekintés a jövőre

Néhány megoldás iránti *elköteleződésnél* hosszabb időre van szükség, hogy kiderüljön, azok mennyire működőképesek; egy bizonyos idő után éppen ezért hasznos lehet még egy vagy több személyes találkozót, összejövetelet tartani. A közvetítő a részleges teljesítésről köztes jelentésben tájékoztatja az esetleges küldő hatóságokat – büntetőjogi közvetítés esetén az ügyészséget, illetve a bíróságot –, a jóvátétel teljes megtörténte után pedig zárójelentést készít.^[59] A jó közvetítő biztosítja, hogy az elkötelezések ne csak elfogadhatók, hanem kivitelezhetők és megvalósíthatók is legyenek. Mindez a kidolgozott megoldások hosszú távú *fönntarthatóságát* is hatékonyan segíti, valamint azt, hogy a felek végre új fejezetet nyithassanak az életükben. A feleknek az *utókövetés* során mindvégig érezniük kell, hogy a teljesítés és a végrehajtás teljes mértékben rajtuk áll ugyan, de e folyamatban továbbra sem hagyják magukra őket, és így nem válnak kiszolgáltatottá.^[60] Amennyiben végül nem sikerült megállapodást létrehozniuk a feleknek, a közvetítés során közösen megtett utat akkor is el kell ismernie a közvetítőnek a záróbeszédében, hogy a feleket ezzel is tovább bátorítsa a párbeszédre a hátralévő életük során.^[61]

A megállapodás *befogadástörténete* egyszerre több szálon fut. Egyrészt, a felek eszményi és elvárt esetben valóban betartják az egyezséget, végrehajtják az abban foglaltakat, magatartásukat ahhoz igazítják, és annak megfelelően szervezik. Másrészt, a közvetítő beépíti a folyamat során szerzett szakmai tapasztalatait a közvetítői hivatása egészébe, illetve az eljárás során kialakult személyes meglátásait és élményeit bensővé teszi, emberi tartásába szervesíti. Végül pedig, a közvetítésben ugyan közvetlenül részt nem vevő, de az utánpótlásban és *ellenőrzésben* jelentős szerepet játszó cselekvők is föltűnnek a befogadás folyamán. A különböző, erre hivatott hatóságok – köztük maga a közvetítő – ellenőrzik és nyomon követik a megállapodás betartását, illetve a szóban forgó ügygel kapcsolatos, esetleg még szükséges döntésükben a végrehajtás megtörténte, vagy legalább is annak megkezdését figyelembe veszik.^[62]

[59] Barabás Andrea Tünde beszél a közvetítői feladatairól a közvetítési folyamat befejezése után. (Barabás, 2004, 146.)

[60] Kertész Tibor beszél a könyvében a magára hagyottság és a kiszolgáltatottság kívánatos elkerüléséről. (Kertész, 2009, 103.)

[61] A Partners Hungary Alapítvány (PHA) közvetítői képzési segédlete a részvételi és párbeszédés közvetítést támogatja, és ezért buzdít sikertelenség esetén is a felek erőfeszítéseinek elismerésére. (Partners Hungary Alapítvány, 2000, 70.)

[62] Cseke Hajnalka az ismertetésében kiemeli a közvetítő ellenőrzési jogát a megállapodás végrehajtása fölött. (Cseke, 2007, 41.)

IRODALOM

- Árkiné Erős Rita – Bak Zoltánné – Bíró Balázs – Illés Veronika – Kovács Krisztina – Póli Róbert – Sebestyén Gabriella – Schiszler Zsolt – Sipos Istvánné – Sitkei Zoltán – Szikora István – Virághné Végvári Ágota (2008): *Büntetőügyi mediáció időskorúakkal*. In Kertész Tibor (szerk.) (2008): *A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység gyakorlata és módszertani kérdései (Magyarországon): Válogatott esettanulmányok*. Budapest. 104–121. In: http://bunmegelozes.easyhosting.hu/dok/b_ugyek_mediacio_esettanulmanyok.pdf (a kutatás ideje: 2011. április 12.)
- Barabás Andrea Tünde (2004): *Börtön helyett egyezség? (Büntetőjogi) mediáció és más alternatív szankciók Európában*. Budapest.
- Barcy Magdolna – Szamos Erzsébet (szerk.) (2002): *„Mediare necesse est!”: A mediáció technikái és társadalmi alkalmazása*. Budapest.
- Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (szerk.) (2009): *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II*. Budapest.
- Decastello Alice (2010): *Mediáció az egészségügyben: konfliktusok, betegjogok és megoldások*. Budapest.
- Eörsi Mátyás – Ábrahám Zita (szerk.) (2003): *Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés*. Budapest.
- Fellegi Borbála (2009): *Út a megbékéléshez: A helyreállító igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon*. Budapest.
- Iványi Klára (szerk.) (2008): *A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon*. Budapest.
- Jacsó Judit (szerk.) (2006): *Bizalom – társadalom – bűnözés: Az ötödik Országos Kriminológiai Vándorgyűlés (OKV, Szeged, 2005. október 6–7.)*. Miskolc.
- Göncz Kinga – Geskó Sándor – Herbai István (1998): *Konfliktuskezelés civil szervezetek számára*. Budapest.
- Görgényi Ilona (2006): *Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben*. Budapest.
- Gyekiczky Tamás (2010): *A mediációról, mint a polgári és kereskedelmi jogviták bíróságon kívüli rendezésének lehetőségéről*. Budapest.
- Herczog Mária (szerk.) (2008): *A helyreállító igazságszolgáltatás jogi szabályozása és gyakorlata néhány európai országban*. Budapest.
- Kerezsi Klára (szerk.) (2006): *A helyreállító igazságszolgáltatás lehetőségei a bűnözés kezelésében*. Budapest.
- Kerezsi Klára – Borbíró Andrea (szerk.) (2009): *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I*. Budapest.
- Kertész Tibor (szerk.) (2001): *Mediációs szöveggyűjtemény: Szemelvények a mediáció irodalmából* (ford. Albert Fruzsina – Takács Éva – Lovász Gabriella). Budapest.
- Kertész Tibor (szerk.) (2008): *A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység gyakorlata és módszertani kérdései (Magyarországon): Válogatott esettanulmányok*. Budapest.
- Kertész Tibor (2009): *Mediáció a gyakorlatban I.: A mediáció dinamikája: Módszertani kézikönyv gyakorló mediátorok számára*. Budapest.
- Kohlrieser, George A. (2007), *Tűszok a tárgyalóasztalnál: Konfliktuskezelés mesterfokon* (ford. Kövi György). Budapest.
- Lovas Zsuzsanna – Herczog Mária (1999): *Mediáció, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés*. Budapest.

- Nagypál Szabolcs – Blocksome, Rebecca – Šajda, Peter (szerk.) (2004): *Medi(t)ations, (Re)conciliations: Conflict Resolutions and European Integration*. Pozsony (Bratislava).
- Nagypál Szabolcs – Blocksome, Rebecca – Šajda, Peter (szerk.) (2005): *Equality and Independence: Subtle as Serpents, Gentle as Doves*. Prága (Praha).
- Partners Hungary Alapítvány (2000): *Mediáció: az egyezségteremtés művészete: interaktív tréningprogram: a bevezetés, a megszakítás nélküli idő, az eszmecsere, a megállapodás kidolgozása és megírása, valamint a lezárás*. Budapest.
- Rúzs Molnár Krisztina (2007): *Mediáció a munkajogban*. Szeged.
- Sáriné Simkó Ágnes (szerk.) (2006): *A mediáció: A közvetítői tevékenység*. Budapest.
- Strasser, Freddie – Randolph, Paul (2005): *Mediáció: A konfliktusmegoldás lélektani aspektusai* (ford. Buda Júlia). Budapest.
- Watzke, Ed (2006): *A világok közötti egyensúlyteremtés tánca transzgresszív mediációval* (ford. Cseres Judit – Kaposvári Anikó). Budapest.

• Emléklap. Cziráky Ferenc főhadnagyi kinevezéséről, 1845